

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2012-01-23

UDK 801.63:75.024.4(497.4Piran)

NAPIS NA PIRANSKI SLIKI "ČUDEŽ SV. JURIJA" – POSKUS JEZIKOVNE, VSEBINSKE IN STILISTIČNE INTERPRETACIJE

Gregor POBEŽIN

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 5, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: gregor.pobezin@fhs.upr.si

IZVLEČEK

Članek prinaša stilistično, metrično in vsebinsko analizo napisa na sliki Angela de Costerja »Čudež sv. Jurija« v župnijski cerkvi sv. Jurija v Piranu; z iskanjem sintagmatičnih vzporednic v starejši, zlasti antični poeziji skuša osvetliti njegovo morebitno vsebinsko ozadje, obenem pa išče tudi zgodovinsko razlago za nekatere vsebinske aspekte; s tem želi avtor članka odpreti vprašanje o morebitnih vzorih in razlogih za napis, ki je po svoji pesniški formi, jeziku in vsebinski zasnovi visoko kakovosten, ter okoliščine, v katerih je nastal.

Ključne besede: daktilski heksameter, daktilski pentameter, elegični distih, Piran, Angelo de Coster, Marco Petronio Caldana, Čudež sv. Jurija

SCRITTA SULLA TELA "MIRACOLO DI S. GIORGIO" - TENTATIVO DI UN'INTERPRETAZIONE LINGUISTICA, CONTENUTISTICA E STILISTICA

SINTESI

L'articolo espone l'analisi stilistica, metrica e contenutistica del testo scritto sulla tela di Angelo de Coster "Miracolo di San Giorgio", nella chiesa parrocchiale di S. Giorgio a Pirano: attraverso la ricerca dei parallelismi sintagmatici con la poesia dei secoli passati, soprattutto quella antica, tenta di svelare un probabile contenuto nascosto; nel contempo, però, l'autore ricerca anche una spiegazione storica di alcuni altri aspetti del suo contenuto; inoltre, si interroga su possibili modelli e motivazioni che hanno orientato il testo (scritto), il quale, per la sua forma poetica, lingua e contenuti, risulta essere molto pregiato, considerando la circostanza che ha accompagnato la sua creazione.

Parole chiave: esametro dattilico, pentametro dattilico, distico elegiaco, Pirano, Angelo de Coster, Marco Petronio Cladana, Miracolo di San Giorgio

Na sliki beneškega slikarja Angela de Costerja¹ *Čudež sv. Jurija* v župnijski cerkvi Sv. Jurija v Piranu, delu, ki so ga pri slikarju naročili člani bratovščine sv. Jurija,² lahko opazovalec v spodnjem levem kotu prebere zanimivo latinsko besedilo,³ čigar kakovostna epigrafska podoba že na prvi pogled razkriva nekaj opaznih in zanimivih podrobnosti, nekoliko podrobnejše branje pa opazovalcu, morebitnemu ljubitelju latinske besede, zastavi več vprašanj kot odgovorov. Osemvrstični napis se v dobesednem prepisu glasi:

QVID METVAM STYGIUM, TE PROPUGNANTE, DRACONEM, /
GRANDE DECVS POPVLI, PRĒSIDIVMQVE MEI. / GENS MEA, PERDOMITIS
ITERVM SERVATA, PROCELLIS, / PARVA MEMOR LATĒ SIGNA REPENDIT
OPIS. / IPSA DIES IVLI PRISCO DECORATA TRIVMPHO, DVM BIS ADES
VOTIS BINA TROPHEA REFERT / SEPTENA A DECIMO MONSTRARANT
SECLA SALVTEM / PER VERBVM HVMANIS, QVINTUS ET ANNVS ERAT.

*S tabo ob strani se nič ne bojim peklenskega zmaja,
ljudstva mogočni ponos, meni pa varen branik;
ljudstvo si moje otel in razgnal besneče neurje,
milost poplača ti to z znamenjem skromnim v dar.
Julijski dan, okrašen s triumfom bleščočim od davna,
dvakrat srečen je dan: ti si v molitvah vsekdar.
Tisoč in sedemsto let in pet že mineva, odkar je
Bog z Besedo ljudem pot zveličanja odstrl.*

Razen nekaterih opaznih grafičnih posebnosti, kot je denimo rdeče obarvana beseda *verbum* v zadnjem verzu – o tem bomo nekaj podrobnejših besed spregovorili v nadaljevanju –, površno branje napisa sprva morda niti ne razkrije neposredne zveze z naslikanim prizorom, nemudoma pa razkrije vsaj dejstvo – in sicer tudi po načinu, kako je napis oblikovan –, da je napis sestavljen v metrični obliki. Zložen je v daktilskem ritmu, sestavljen pa iz štirih elegičnih distihov oz. dvostišij. Metrična shema napisa, ki ga obdelujemo v pričujočem članku, je:

Quid metuam Stygium, te propugnante, draconem
— — — — — || — — — — —
grande decus populi, presidiumque mei.
— — — — — || — — — — —

Gens mea, perdomitis iterum servata, procellis
— — — — — || — — — — —
parva memor latae signa rependit opis.
— — — — — || — — — — —
Ipsa dies Iuli, prisco decorata triumpho
— — — — — || — — — — —
dum bis ades votis bina trophaea refert
— — — — — || — — — — —
septena a decimo monstrarant secla salutem
— — — — — || — — — — —
per verb(um) humanis, quintus et annus erat.
— — — — — || — — — — —

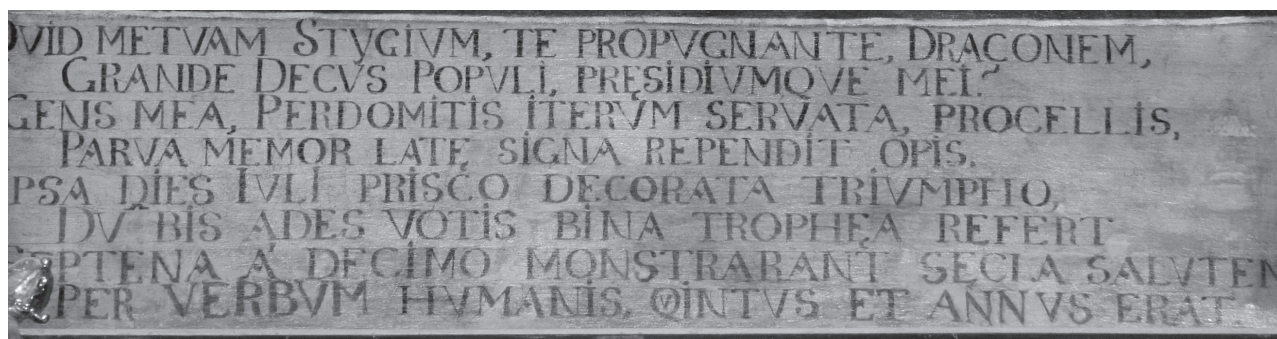
Metrična razčlenitev napisa pokaže, da je njegov avtor poznal zakonitosti daktilskega metruma in elegičnega distiha; noben verz ni nasičen s samimi spondeji (*versus holospondaeus*) ali samimi daktili (*versus holo-dactylus*), v pentametrih pa je spondej zgledno rabljen vedno zgolj v prvem hemiepu. Avtor se prav tako izogiba zevu, ki bi lahko nastal v sedmem in osmem verzuz: *septena a decimo monstrabant secla ... ter per verbum humanis ...* V heksametrih prevladuje cezura za peto polstopico (*penthemimeres*) – ta se pojavi v treh od štirih heksametrov, čeprav v enem primeru ta premor ni tako samoumeven, o čemer bomo govorili v nadaljevanju; v prvem heksametru nastopi premor za tretjo polstopico (*trithemimeres*): *quid metuam || Stygium ... draconem*. Najtrši oreh je premor v drugem heksametru – *gens mea, perdomitis iterum servata, procellis* –, kjer je vsaj teoretično mogoče razmišljati o dveh različnih pozicijah premora. Vsaj z vsebinskega stališča bi lahko premor postavili takoj po prvi daktilski stopici, kar postane očitno, če verz uredimo po nemetričnem zaporedju: *gens mea ... iterum servata perdomitis procellis* – »moj rod, (vnovič) rešen po ukročenem neurju«. V tem primeru bi lahko govorili o dierezi za prvo stopico, ki pa je povsem neobičajna.⁴ S stališča metričnega ritma pa je premor smiselno postaviti za peto polstopico (*penthemimeres*): *gens mea, perdomitis || iterum servata, procellis* – »rod moj, rešen vnovič, ko so se polegih viharji« –, čeprav ta premor razdeli sintaktično enoto participialne konstrukcije v ablativu *perdomitis procellis*, vendar pa nastopi ravno pred izrazom *iterum servata* – »ponovno rešen

1 Za osnovno literaturo o Angelu de Costerju gl. Kamin, 2008; 2010.

2 O podrobnostih naročila gl. Kamin, 2008, 44; o bratovščinah in odnosih med bratovščinami kot posestniki in naročniki ter odjemalci njihovih umetniških naročil ter za novejšo literaturo o bratovščinah v slovenskih obalnih mestih gl. Bonin, 2011; Bonin, Darovec, 2011.

3 Z besedilom se je avtor tega članka prvič bežno ukvarjal na prošnjo Vesne Kamin Kajfež, ki je za svojo doktorsko disertacijo z naslovom »Življenje in delo beneškega slikarja med Benetkami, Rimom in Piranom: Angelo de Coster (1680–1736)« (Kamin Kajfež, 2012) potrebovala predvsem njegov natančen prevod. Branje besedila je razkrilo nekaj zanimivih podrobnosti, ki si po mnenju avtorja zaslužijo posebno obravnavo.

4 Za teorijo o elegičnem distihu gl. podrobneje Boldrini, 1994; Crusius, 2008; Halporn, 1963; Raven, 1998. Med novejšimi razpravami o heksametru in njegovih zakonitostih v slovenskem jeziku gl. Gantar, 1999, o cezuri natančneje str. 34–35. Kar nekaj razprav odpira poseben pogled na vprašanje cezure. Poleg temeljnih preglednih razprav, kot je denimo Duckworthova obsežna študija latinskega heksametra (Duckworth, 1966) velja omeniti nekaj skeptičnih pogledov, denimo Bassetov obsežen prispevek v članku z naslovom *The Theory of the Homeric Caesura According to the Extant Remains of the Ancient Doctrine* (Basset, 1919) ter kasnejši povzetek tega obsežnega članka z naslovom *The Caesura: a Modern Chimaera* (Basset, 1925), Bassetov argument, da antični pesniki – denimo Homer in v latinski poeziji denimo Vergilij – cezure v današnjem pomenu v bistvu niso poznali (Basset, 1919, 347ss.) in da so jo vsaj nekateri teoretiki sprva poznali kot razdelek, ne pa pavzo (gr. τμή; Basset, 1919, 365ss.), odpira poseben pogled na to »sodobno himero« (Basset, 1925) oz. »filološko

Sl. 1: Angelo De Coster, Čudež Sv. Jurija, župnijska cerkev S. Jurija, Piran, detajl (foto: V. Kamin Kajfež).

Fig. 1: Angelo De Coster, The Miracle of St. George, the parish church of St. George, Piran, detail (photo: V. Kamin Kajfež).

(rod)« –, kar prispeva k dramatičnosti verza, saj premor nastopi ravno za izrazom *perdomitis* – »ko se je polegel (vihar)« –, pri tem pa dejansko podkrepi vtis zatišja, ki je nastopilo po »ukročenem neurju« (*perdomitis procellis*). Metrično, pozicijsko in stilistično primerno učinkovito deluje tudi tmeza, ki jo najdemo v prvem verzu:

quid metuam Stygium te propugnante draconem

Besedno zvezo *Stygium draconem* – izraz *Stygius draco* dobesedno pomeni »Stigijski⁵ zmaj« ali »peklenjski zmaj« –, tako na pol razbije deležniška konstrukcija v ablativu (t. i. absolutni ablativ), kar ustvarja vtis, da je svetnik dobesedno planil v samo sredo dogajanja – naravnost med pretečo nevarnost in pomoči potrebne – ter tako postal branik, opora (*praesidium*) tistim, ki jo potrebujejo, vključno s pripovedovalcem napisa (*praesidiumque mei*). Besedni vrstni red v verzu seveda služi predvsem metričnim potrebam, vendar pa vtis, ki ga ustvarja tmeza, ni povsem brez podlage v prizoru na sliki; tu vidimo dominantno figuro svetega Jurija, obkroženega s kerubi, ki je v vojaški opravi in s sulico v rokah planil nad pretečo nevarnost – tokrat ne nad zmaja, pač pa nad strašno neurje (*procella*) –, naravnost v sredo oblakov in jih razgnal oz. ukrotil (*perdomare*).

Morfološko in sintaktično napisu ne moremo ničesar očitati – nikjer namreč bistveno ne odstopa od klasičnih norm; metrično motivirana zamenjava izraza *homo* –

»človek« –, v zadnjem verzu s substantivno rabljenim izrazom *humanus* – »človeški«, subst. »človek« –, ima zglede tudi v poeziji klasične dobe (izraz *homo* v dativu z metričnega stališča ne bi bil mogoč zaradi kratkega prvega zloga v besedi *homo*, medtem ko je prvi zlog v besedi *humanus* po naravi dolg), npr. pri Lukreciju (Lucr. 3,80) ali Ovidiju (Ov. *Fast.* 2,503).

Na prvi pogled se ponuja vtis o poklasičnem odmičku od norm klasične latinitete pri zapisovanju dvoglasnika *ae* s črko *e*, kakor se je sicer od poznoantičnega obdobja tudi izgovarjal – kot dolgi, široki [ê] namesto klasično [aj]. V drugem verzu tako na videz naletimo na izraz *praesidium* namesto klasične oblike *praesidium*, v četrtem *late* namesto *latae*, prav tako v šestem verzu naletimo na izraz *trophea* namesto *trophaea* oz. klasično *tropaea* (lat. *tropaeum*, -i oz. gr. τροπαιον oz. τροπαιον, »znamenje zmage«), v sedmem verzu pa sinkopirani izraz *saecula* namesto *saecula* oziroma *saecula* (lat. *saeculum*, -i, »vek, stoletje«). Vendar pa podrobnejši pregled besedila pokaže, da je pisec v resnici bil pozoren na dvoglasnik *ae*, ki je na napisu poudarjeno grafično izpostavljen s t. i. *e caudata*, »repatim e« (E); izrazi *praesidium*, *latae*, *trophaeum* in *saeculum* so tako ustrezno zapisani: PRÆSIDIUM, LATĒ, TROPHEA, SÆCLA.

Z vsebinskega stališča bi napis lahko razčlenili na dva dela, vsakega po dva distiha. Prvi del napisa v nekaj kratkih mislih povzame vsebino slike, seže pa tudi dlje. Vsebinsko se dotika naslikanega prizora, kako Sv. Jurij

prikazen« (Sturtevant, 1924), za katerega ne bomo trdili, da je nujno pravilen; še posebej je zanimiva misel, da cezura v tretji ali četrti stopici ni upravičena, če za to ni očitne podlage v pesnikovem miselnem toku (Basset, 1919, 369) – nekateri verzi naj cezure sploh ne bi imeli (Basset, 1925, 76). Če je cezura pomenska pavza (Basset, 1925, 77), to odpira nove možnosti razlage, po kateri bi lahko bila cezura kjer koli v verzu, če to dopušča pozicija ob koncu besede, četudi ne gre za ritmično ampak retorično razdelitev (Todd, 1942, 24).

5 Lat. *Stygius* je adjektiv, tvorjen iz imena podzemne reke Stiks (lat. *Styx*, -gos); pri rimskih pesnikih se pojavlja zlasti pogosto v povezavi z vodnimi izrazi (*aquae*, *undae*, *lucus*), kadar se nanašajo na reko Stiks, ali npr. v povezavi z izrazom *tenebrae* – »sence« –, našli bomo zgolj nekaj primerov: Prop. 3, 18, 9: *Marcellus Stygius vultum demisit in undas*; Prop. 4, 9, 41: *atque uni Stygius homini luxisse tenebras*; Tib. 1, 10, 35-36: *Non seges est infra, non vinea culta, sed audax / Cerberus et Stygiae navita turpis aquae*. Podobno pri Vergiliju: Verg. *Aen.* 3, 215: *pestis et ira deum Stygiis sese extulit undis*; Verg. *Geor.* 3, 551: *saeuit et in lucem Stygiis emissa tenebris*; v povezavi imenom Orcus (bog podzemlja): Verg. *Aen.* 4, 699: *nondum illi flauum Proserpina uertice crinem / abstulerat Stygioque caput damnauerat Orco*. Pri Seneki ml. se adjektiv pojavlja v povezavi z izrazom *canis* – »pes« –, ko se nanaša na Kerbera; Sen. *Herc. Fur.* 377s.: *post haec auari Ditis apparet domus: / hic saeuus umbras territat Stygius canis*; Sen. *Phaedr.* 223: *canisque diras Stygius obseruet fores*.

Sl. 2: Angelo De Coster, Čudež Sv. Jurija, župnijska cerkev Sv. Jurija, Piran, detajl (foto: V. Kamin Kajfež).
 Fig. 2: Angelo De Coster, The Miracle of St. George, the parish church of St. George, Piran, detail (photo: V. Kamin Kajfež).

mesto reši pred silovitim neurjem, ki se je nad Piranom razbesnelo 21. julija 1343 (Alisi, 1988, 5). Prevod prvih dveh distihov se v nevezani, dobesedni obliki glasi: »Čemu naj se bojim peklenkega zmaja, saj me ti braniš / ti silni ponos ljudstva, ti moj branik, / rešen spet po ukročenem neurju je moj rod / v spomin na prejeto pomoč izobesil skromno znamenje (dob. skromna znamenja).«

Preden se posvetimo vsebinski plati drugega distiha, naj opozorimo še na zgradbo njegovega pentametra:

gens mea, perdomitis iterum servata, procellis
 parva memor latae signa rependit opis

V primeru pentametra *parva memor latae signa rependit opis* namreč gre za paralelno zgrajena hemiepa, ki ju tvorijo po tri besede, vsaka od teh besed pa ima svoj sintagmatični par v drugem hemiepu. Prvo branje namreč morebiti ustvari vtis, da se izraz *parva* nanaša na *gens mea*, prevedek pa bi potemtakem pomenil »moj skromni rod«. Če pa upoštevamo paralelno zgradbo pentametra, dobimo povsem drugačen vsebinski poudarek:

*parva*₁ *memor*₂ *latae*₃ *signa*₁ *rependit*₂ *opis*₃

Besedni red deluje kot nekakšna poetična igrčka – *nuga* – pesnika, ki kot da želi pokazati, kaj zna; verz

moramo smiselno urediti tako, da se glasi: [*gens mea*] *memor latae opis rependit parva signa* – »moj rod, vnovič rešen pred hudim neurjem ... / je (vnovič) izobesil skromno znamenje (dob. skromna znamenja) [svetnikove] pomoči«. V prvem delu napisa najdemo dve vsebinski navezavi na Horacijja; v formulaciji *grande decus populi, praesidiumque mei* prepoznamo Horacijev nagovor Mecenata (C 1, 1): *Maecenas atavis edite regibus, / o et praesidium et dulce decus meum* – »Mecenas, žlahtna kri, pravnuk kraljevih dedov / ti sladki moj ponos, opora mi mogočna!«; podobno verz (*gens mea*) *parva memor latae signa rependit opis* kaže na peto Horacijjevo pesem (C 1, 5), ker pesnik pravi *me tabula sacer / votiva paries indicat uvida / suspendisse potenti / vestimenta maris deo* – »... v svetišču / mokro obleko in marmorno ploščo / morskemu bogu obesil [sem] v zahvalo«. ⁶ V luči Horacijevih verzov tudi naša formulacija *parva signa rependit* ne povzroča več zadrege: podobno kot »votivna tablica (*tabula votiva*) na svetem zidu (sacer paries)« tudi *parva signa* bržkone kaže na »skromno sliko«, ki so jo na (sveti) zid v cerkvi izobesili hvaležni člani bratovščine – tokrat ne »mogočnemu bogu morja« (*potenti ... maris deo*), pač pa svetniku, ki so mu hvaležni za njegovo pomoč (*memor latae opis*).

Drugi del napisa, tj. druga dva distiha, več povesta o nastanku slike in napisa, nekaj negotovosti pri interpretaciji pa ostane pri tretjem distihu, česar se bomo dotaknili še v nadaljevanju: »Ta julijski dan, ki ga krasi davni triumf, / prinese dvojno zmagoslavje, dokler dvakrat uslišiš molitve. / Sedemnajst stoletij in pet let mineva, odkar [božja] beseda ljudem razodeva odrešitev.« Zadnji distih – *septen(a) a decimo monstrabant secla salutem / per verbum humanis quintus et annus erat* –, je domiselno zabeležena letnica, ki nosi dvojni pomen; dobesedni prevod se glasi: »sedem stoletij in deset kaže pot odrešitve po besedi [božji] ljudem, minilo pa je tudi peto leto«. Z rdečo barvo zapisana beseda *verbum*, »beseda«, se brez dvoma nanaša na božjo besedo, kar je nakazano zgolj z grafičnim (barvnim) učinkom, letnica pa je drugo vprašanje.

Interpretacija napisa sugerira, da gre za letnico nastanka slike – in napisa.⁷ Seštevek stoletij in let namreč pokaže ravno letnico 1705, ko so člani bratovščine Sv. Jurija Angelu de Costerju plačali predujem za sliko (Kamin, 2008, 44). To pomeni, da je morala biti tudi vsebina napisa pripravljena takrat – ali morda najkasneje v letu 1706, ko je bila slika dokončana, zanj pa plačan preostanek zneska. Na to morda kaže pretekla formulacija pomožnega glagola v imperfektu v zadnjem hemiepu: *quintus et annus erat* – »minilo peto je leto«. Morda gre sicer spet za moment metrične narave, a glede na visoko kakovost preostalega napisa in metrično ter iz-

pričano terminološko iznajdljivost avtorja se to zdi manj verjetno. Vse to seveda nujno odpira zanimivo vprašanje o tem, kdo bi takrat lahko napis sestavil – vprašanje, h kateremu se bomo vrnili v nadaljevanju. V povezavi z drugim distihom namreč vsebina tretjega distiha nekoliko bega:

Gens mea, perdomitis iterum servata, procellis

...

*Ipsa dies luli prisco decorata triumpho
dum bis ades votis bina trophea refert.*

Kaj pomeni, da je bil avtorjev rod »vnovič rešen« – *iterum servata*? Je to morda namigovanje na kak podobno čudežen dogodek, ki je morda ostal brez zabeležke v dokumentih – tako kot dogodek 21. julija 1344 (Alisi, 1988, 5)? Se je okrog tega dneva, se pravi 21. julija, spletla legenda, po kateri se je po zaslugi svetnika, ki je dvakrat uslišal prošnje (*dum bis ades votis*), kaj čudežnega zgodilo že prej in se izraz *priscus triumphus* – v pomenu »poprejšnji triumf« – nanaša na ta dogodek? Vse to nujno ostaja na ravni domnev, ki jih v prevodno interpretacijo ni mogoče vključiti; brez problematičnega izraza *iterum* je sicer interpretacija tretjega distiha jasna: svetnik bedi nad mestom in dokler je tako, je spomin na 21. julij 1344 razlog za dvojno zmagoslavje, *ipsa dies luli* pa obletnica, ko so bratovščine obhajale praznik.

Opažanja stilistične in metrične narave razkrivajo izobraženega pesnika, sposobnega pesniti v lepih, klasičnih verzih in ne sposobnega zgolj epigonstva. Kot smo videli, za Alisi je domnevo, da je besedilo sestavil neznan kanonik, doslikal pa naj bi ga Lorenzo Pedrini, ni ustrezne podlage – v tem smislu ostajamo celo brez domneve, da je avtor neznan kanonik. Vprašanja avtorstva se moramo, tako se zdi, lotiti iz druge smeri; namesto da se sprašujemo, *kdo* je oziroma *kdo* bi lahko bil avtor, se moramo najprej vprašati vsaj, *kakšen* bi lahko bil; sam napis ne omogoča ekstrapolacije nobenega gotovega biografskega podatka.

Glede na to da je bratovščina sv. Jurija sliko naročila slikarju iz Benetk, je popolnoma možno, da je sestavo napisa zaupala avtorju, ki bi lahko živel kjer koli; povsem smiselna se zdi trditev, da je naročnik imel jasno vizijo tega, kaj vse naj bi napis vseboval, in je svoje želje zaupal poljubnemu verzifikatorju. Šest verzov od osmih to tezo tudi potrjuje: vsebujejo namreč podatke o čudežu (prvi distih), o nastanku slike kot zahvalo za svetnikovo pomoč v neurju (drugi distih) in letnico nastanka slike (četrti distih). Slika pripoveduje zgodbo o čudežu, napis pa zgodbo o nastanku slike. Kdo je pripovedovalec, ki prebivalce mesta imenuje *gens mea*, je stvar interpretacije; poleg najbolj verjetne možnosti, da

⁶ Prevod K. Gantar.

⁷ V svojem članku z naslovom *Piranski sliki Angela de Costerja* je Vesna Kamin Kajfež na podlagi rezultatov stratigrafskih preiskav, ki jih je med letoma 1991 in 1992 opravil Zavod za varstvo kulturne dediščine, prepričljivo pokazala, da napis, za katerega je Alisi domneval, da je bil dodan naknadno (Alisi, 1955, 153), ni bil doslikan kasneje (Kamin, 2008, 44).

je pripovedovalec v besedilu pač nevidna poetična narativna persona, naj opozorimo na možnost (a nič več kot to!), da morda »govori« kar samo personificirano mesto Piran, ki je na sliki prisotno v veduti pod razbohotenimi nevihtnimi oblaki. V tem primeru bi seveda kar mesto samo govorilo o »svojem ljudstvu« (*gens mea*), torej o svojih prebivalcih. Tretji distih pa vendar deluje preveč osebno in vsebinsko gledano izstopa: *ipsa dies luli prisco decorata triumpho / dum bis ades votis bina trophaea refert* – »julijski dan, ki ga krasi davni triumf, / prinese dvojno zmagoslavje, dokler dvakrat uslišiš molitve«; če gre za, kot smo domnevali zgoraj, namigovanje na praznik, na vsakoletno obhajanje praznika sv. Jurija, je bilo to za bratovščino brez dvoma osrednjega pomena, zato je seveda možno, da so kot naročniki napisa še posebej zahtevali, naj pesnik to v napisu poudari.

Raziskati pa moramo tudi možnost, da je pesnik, ki se skriva za napisom, morda piranskega izvora – da gre torej za nekoga, ki je bil z mestom, z njegovo skupnostjo in ne nazadnje z bratovščino sv. Jurija morebiti tesneje povezan. Na tem mestu velja posebej poudariti, da lahko ideja o avtorjevem piranskem izvoru ali vsaj o njegovem čutu pripadnosti Piranu ostane kvečjemu na ravni domneve, vendar pa zanjo najdemo tudi nekaj razmeroma »privlačnih« indicjev.

Eden takšnih »privlačnih« indicjev je napis z besedilom na grobnici Nikolaja Petronia Caldane v kapiteljski cerkvi, ki ga navaja Pavel Naldini:

*Ista Tibi, nostrae Decus o venerabile Gentis,
Grata nimis posuit debita Signa Nepos;
Excipe Vota libens; amplexus jungere veros
Donec det Pietas, Mors, Amor, Ethra, Deus.*⁸

Tudi ta napis, ki ga je svojemu v Piranu preminulemu stricu v čast sestavil Marko Caldana v letu 1671 (Darovec, 2001, 209), je sestavljen v daktilski stopici, in sicer ga tvorita dva elegična distiha. Tudi v tem primeru gre za metrično izpiljen verz s sledečo metrično shemo:

— u — u — || — — u — u — u — u — u — u —
— u — u — u — u — || — u — u — u — u —
— u — u — u — u — || — — — u — u — u —
— — — u — u — || — u — u — u — u —

Za napisom na De Costerjevi sliki si napis v čast Nikolaju Petroniju Caldani deli vsebino pentametra v prvem distihu napisa, ki ga obravnavamo – podobnost v

navezavi na Horacijev nagovor Mecenata (gl. zgoraj) je očitna:

grande decus populi, praesidiumque mei
...
ista tibi, nostrae decus o venerabile gentis

Z navedbo tega napisa sicer nikakor ne želim kar naravnost ustvariti vtisa, da je Marco Petronio Caldana tudi avtor napisa na sliki Angela de Costerja, vendar pa primerjava odpira možnost razmisleka o dveh verjetnejših možnostih avtorstva, in sicer, da je avtor napisa bodisi prav Marco Petronio Caldana bodisi ga je sestavil neki njegov sodobnik iz Pirana oziroma nekdo le malo mlajši. V slednjem primeru je moral biti ta posameznik deležen podobno kakovostne izobrazbe doma, v Piranu, ali pa v kateri koli od institucij, ki so v istrskih obalnih mestih delovale v drugi polovici 17. stoletja; dolga tradicija izobraževalnih ustanov, ki je v Piranu izpričana že od leta 1290 (Darovec, 2008, 159), je do časa, ko je avtor našega napisa nabiral svoje znanje latinskega jezika in pesniške izkušnje, že ustvarila pogoje za nastanek akademij, od katerih bi bilo posebej smiselno omeniti *Collegio dei Nobili* v Kopru, ustanovljen l. 1675 (preoblikovan iz Semenišča, ust. 1612) kot resna alternativa izobraževalnim institucijam na Apeninskem polotoku in v avstrijskih deželah, v Piranu pa *Accademia dei Virtuosi*, ustanovljena konec sedemnajstega stoletja in po l. 1706 *Accademia degli Intricati* (Darovec, 2008, 161). Slednji dve sta po nastanku sicer prepozni, da bi se v kateri od njiju lahko kakor koli izobraževal avtor napisa na de Costerjevi sliki, ni pa nemogoče, da bi bil študent koprškega Collegia – čeprav seveda ni izključeno, da bi, podobno kot Caldana, ki so ga v Bologno sicer zanesle družinske razmere po očetovi smrti, nabiral znanje v kateri od italijanskih akademij.

Marco Petronio Caldana, rojen med 1645 in 1651,⁹ je sicer temeljno izobrazbo pridobil že v Piranu, študij pa nadaljeval, kot smo že omenili, na stričevo pobudo v Bologni na *Collegio dei nobili di S. Francesco Saverio*; posebej velja poudariti, da je bil njegov stric Nikolaj Petronij Caldana l. 1658 prorektor padovanskega gimnazija (Facciolati, 1757, 233–34). Ob stričevi smrti 1671 ga srečamo vnovič v Piranu, kjer je oskrbel že omenjeni napis (prim. Stancovich, 1828–29, 466). Pomemben podatek je, da gre za plodnega pesnika in avtorja epske pesnitve *Clodias* (*Clodios libri XII*), posvečene Ludviku XIV., ki je bila objavljena 1687. Tudi ta pesnitev v dva-

8 Prevod v nevezani obliki: »To zaslužen obležje ti je, o našega roda častni ponos, dal postaviti nečak. Sprejmi rad te dobre želje, dokler še usmiljenje, smrt, ljubezen, nebo in Bog dovolijo iskrene objeme.«

9 Letnica rojstva je vprašljiva; Quondam navaja letnico 1645 (Quondam, 1960; 1973, 552), v dokumentaciji Pokrajinskega arhiva Koper pa najdemo letnico 1651. Marco Petronio Caldana ni mogel biti rojen že v letu 1645, kajti v Župnijskem arhivu Sv. Jurija najdemo podatek o poroki njegovih staršev iz leta 1650: »Adi 19 Maggio 1650 dispensati da Roma nel 3 e q.to grado della Consanguineità lo Padre Simon Petronio Pievano e Canonico ho sposato il Signor Petronio Caldana quondam Illustrissimo Signor Marco K.r [Cavalier] con la Signora Lucietta filgiola del Signor Giovanni Paulo Furigon – furono presenti il Padre F. Ludovico Petronio et il Signor Appolonio Appolonio q. Signor Somenigo«; Župnijski arhiv sv. Jurija, Matrimoni, 11, 1612–1635, fol. 27v.

najstih knjigah je bila sestavljena v latinskem daktilskem heksametru (dvanajst knjig s po približno 700 heksametri), ki priča o intelektualnem naporu in želji po doseganju klasičnih idealov (Quondam, 1973, 553). Trditev, da je ta izkušeni pesnik, ki je še v mladih letih sestavil napis za stričevo grobnico v Piranu, prispeval tudi nekaj verzov za sliko A. de Costerja, se zdi na prvi pogled res kar preveč predrzna, a nikakor ne nemogoča: slika namreč visi tik ob steli, vgrajeni v zid piranske stolnice, na kateri je še en napis, posvečen Nikolaju Petroniu Caldani.¹⁰ Problem v zvezi z Marcom Petronijem Caldano je sicer v tem, da se po letu 1687 za njim izgubijo gotove sledi, iz katerih bi lahko o njem ekstrapolirali kak podatek, ki bi ga umestil v domače okolje (vprašanje je sicer, ali je s tem okoljem vzdrževal vezi v času svoje odsotnosti), vendar pa ni nemogoče, da bi bil v tem času še živ in morda prav v domačem Piranu.¹¹

Če torej povzamemo, je mogoče z določeno gotovostjo trditi, da je napis na sliki sestavil rojeni Pirančan ali pa nekdo, ki je v Piranu prebival dovolj dolgo, da je ob čudežu Sv. Jurija čutil patriotski zanos, ki očitno veje iz napisa. Tudi če se odpravimo misli, da je napis

sestavil Marco Petronio Caldana – ne nazadnje je pesnikoval tudi njegov sin Pietro Petronio Caldana – in če vztrajamo pri interpretaciji, da gre za povsem drugega posameznika, ki se je rodil in živel v Piranu, vprašanje njegove izobrazbe ne predstavlja nobene zadrege, ker je v njegovem času obstajala vrsta možnosti za črpanje dobre izobrazbe. Vsebina napisa in nekateri »posebni učinki«, na katere smo opozorili zgoraj, omogočajo domnevo, da je napis nastajal sočasno s sliko, o kateri je bil avtor napisa obveščen. Vsekakor je, kot smo opozorili zgoraj, možno, da je verze, ki v primerjavi z napisom na grobnici Nikolaja Petronija Caldane – ali v primerjavi z ostalo sočasno produkcijo – sicer res ne izstopajo pretirano, sestavil kdor koli, na kogar bi se lahko obrnil naročnik. Toda obenem se nam kaže kot možna alternativa tudi razlaga, da bi se naročniki, člani bratovščine sv. Jurija, v kateri je rodbina Caldana igrala pomembno vlogo, obrnili na njenega pomembnega in uglednega predstavnika. V tej luči pa se trditev, da napis ni zgolj oportun izdelek veččega pesnika, ki sicer s sliko ni imel nobenega stika, ne zdi več povsem brez osnove in pretirano drzna.

THE INSCRIPTION ON THE PAINTING "THE MIRACLE OF ST. GEORGE" IN PIRAN – AN ESSAY REGARDING LINGUISTIC, STYLISTIC AND FACTUAL ANALYSIS

Gregor POBEŽIN

University of Primorska, Faculty of Humanities, Titov trg 5, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: gregor.pobezin@fhs.upr.si

SUMMARY

This paper raises some questions related to the inscription seen on the painting "The Miracle of St. George" exhibited in the parish church in Piran, which was painted by Angelo de Coster, a Venetian painter of Flemish descent. The inscription is a short poetic masterpiece comprised of four elegiac couplets; the detailed metric, lexical and syntactic analysis proves that the author was a skilled poet with extensive knowledge of Latin who was well versed in all aspects of Latin metrics and who had obviously mastered the subtleties of producing a good elegiac couplet. This raises the obvious question as to the author's identity; while the painter was a Venetian, it can be maintained that our poet was in fact not a newcomer in Piran, although this thesis remains a theory which needs further extensive investigation; it is quite possible that the commissioner of the painting – the confraternity of St. George in Piran – had a clear idea of what the inscription should contain and only needed a skilled poet to express the contents in verse.

10 Od leta 1651 pa do začetka 18. stoletja se je število piranskih plemiških rodbin zmanjšalo s prejšnjih 20 na 16. Izumrle ali preselile so se družine Goina, Petrogna, Petidona, Amantini-Biancacroce, Marchesi in Cavazza, ki se v spisih mestnega arhiva ne pojavljajo več. Vzdevka Furegoni in Caldana sta dokončno postala priimka, kajti tako eden kot drugi nastopata kot samostojni družini. Med mestno oligarhijo so igrale glavno vlogo družine Petronio, Caldana, Apollonio, Colomban, Vidali, Furegoni in Dapretto. Med te so se počasi vzpenjale družine Venier, De Castro in Del Senno (Pahor, 1972, 186).

11 V enem od uvodnih epigramov v njegovi »Klodiadi«, posvečenem beneškemu odposlancu pri francoskem kralju (*illustrissimo et excellentissimo D. D. Laurentio Theupolo ... apud Christianissimam Maiestatem pro Serenissima Veneta Republica legato*), najdemo tudi sledečo misel: *Incolumem in Patriam reditum modo sydera donent, / Et solita priscos visere pace lares* – »Naj mi zvezde naklonijo varen povratek domov, naj zopet mirno uzrem domače lare«. Kaj je M. P. Caldana pojmoval kot »domače lare«, je seveda spet stvar ugibanja; morda Bologno, kjer se je izobraževal, morda pa ravno Piran.

However, some textual instances in the inscription give ground to the hypotheses that the author could have been born in Piran where he received his education in any one of the then operating institutions in one of the Istrian coastal towns – or who may have been at least a permanent resident of Piran at some point in his life and thereby also more closely linked to the confraternity of St. George.

Key words: dactylic verse, elegiac couplet, Piran, Angelo de Coster, Marco Petronio Caldana, *The Miracle of St. George*

VIRI IN LITERATURA

Alisi, A. (1955): Pirano. La sua Chiesa. La sua Storia. S.I., s.n.

Alisi, A. (1989): Cronologia Piranese 5. La Voce di San Giorgio, 44, 5–6.

Basset, S. E. (1919): The Theory of the Homeric Caesura According to the Extant Remains of the Ancient Doctrine. American Journal of Philology, 40, 343–372.

Basset, S. E. (1925): The Caesura: a Modern Chimæra. The Classical Weekly, 18, 76–79.

Boldrini, S. (1994): La prosodia e la metrica dei Romani. Rim, Nuova Italia scientifica.

Bonin, Z. (2011): Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike. Koper, Pokrajinski arhiv.

Bonin, Z., Darovec, D. (2011): The financial operations of urban and rural confraternities in the Koper area as revealed by reports from church and state officials between the 16th and 18th centuries. Annales, Series historia et sociologia, 21, 2, 461–500.

Crusius, F., Rubenbauer, H. (2008): Römische Metrik: Eine Einführung. Hildesheim, Georg Olms Verlag.

Darovec, D. (ur.) (2001): Pavel Naldini: Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper. Koper, Založba Annales – Škofija.

Darovec, D. (2008): Kratka zgodovina Istre. Koper, Založba Annales.

Duckworth, G. E. (1966): Studies in Latin Hexameter Poetry. Transactions and Proceedings of the American Philological Association, 97, 67–113.

Facciolati, J. (1757): Fasti gymnasii Patavini. Padova, ap. Ioannem Manfre.

Gantar, K. (1999): Od homerskega do sodobnega heksametra. Živa antika – antiquité vivante, 49, 27–44.

Halporn, J. W., Ostwald, M. et al. (1963): The Meters of Greek and Latin Poetry. London, Methuen.

Kamin Kajfež, V. (2008): Piranski sliki Angela de Costerja. Annales, Series historia et sociologia, 18, 1, 41–48.

Kamin Kajfež, V. (2010): Prispevek k opusu Angela de Costerja. Zbornik za umetnostno zgodovino, 46, 263–275.

Kamin Kajfež, V. (2012): Življenje in delo beneškega slikarja med Benetkami, Rimom in Piranom: Angelo de Coster (1680–1736). Doktorska disertacija. Koper, Fakulteta za humanistične študije.

Pahor, M. (1972): Socialni boji v občini Piran od XV. do XVIII. stoletja. Ljubljana, Mladinska knjiga.

Poe, J. P. (1974): Caesurae in the hexameter line of Latin elegiac verse. Hermes Einzelschriften, 29.

Quondam, A. (1973): Marco Petronio Caldana. V: Ghisalberti, A. M. (ur.): Dizionario biografico degli Italiani, zv. 16. Rim, Istituto della enciclopedia Italiana.

Raven, D. S. (1998): Latin Metre. London, Bristol Classical Press.

Stancovich, P. (1828/29): Biografia degli uomini distinti dell' Istria. Trieste, Marenigh.

Sturtevant, E. H. (1924): The Doctrine of Caesura, a Philological Ghost. The American Journal of Philology, 45, 329–350.

Todd, O. J. (1942): Caesura rediviva. Classical Philology, 37, 22–37.